

MÜRSEL (BAKÜ) PAŞA VE BİR MEKTUBU

Yunus ZEYREK

Mürsel Paşa, 1881 yılında Erzurum'da dünyaya geldi. 1904'te Harp Akademisinden mezun oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda Batum'da bulunan 5. Kafkas Tümeni Kumandanıydı. Bu tümen, 1918'de Azerbaycan'a giden **Kafkas İslâm Ordusunda** aktif rol aldı. Mütareke'den sonra Batum'da tutuklandı ve Malta'ya sürüldü. Buradan kurtulduktan sonra Anadolu'da Millî Mücadele'ye katıldı. Süvari Tümeni Komutanı olarak katıldığı Büyük Taarruz'da miraliva/general rütbesini aldı. Manisa ve İzmir'e ilk giren paşadır. Soyadı Kanunu çıkınca kendisine 'Bakü' soyadı verilmiştir. Ordudan emekli olduktan sonra bir dönem Kocaeli milletvekilliği yapmış ve 1945 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Türkiye'yi işgale kalkışan İngilizler, kendilerine karşı savaşmış subaylarla önde gelen devlet adamı ve aydınları toplayıp Malta adasına sürgüne göndermişti. Bunlardan biri de **Kafkas İslâm Ordusu'nun** kalbi olan 5. Kafkas Tümeni'nin kumandanı Mürsel Paşa'ydı. Batum'da tutuklanıp Nuri Paşa'yla birlikte hapse atılmıştı. Nuri Paşa, bir Türk çetesi tarafından hapisten kaçırılmış, Mürsel Paşa ise Malta'ya götürülmüştü.

1918 sonlarında Kars'ta kurulmuş olan Cenub-i Garbî Kafkas Hükûmeti, 13 Nisan 1919 baskınıyla İngilizler tarafından yıkılmıştı. Bu hükûmetin tutuklanan üyeleri de Malta'ya gönderilmişti. Hükûmetreisi Cihangiroğlu İbrahim Bey'le arkadaşlarının da

Mürsel Bakü.

bulunduğu bir katile, iki yıl sonra serbest bırakılarak 1921 Nisan'ında Malta'dan ayrılmıştı. Mürsel Paşa, ikisi Amasya'da, biri de İstanbul'da bulunan subaylara yazdığı mektupları İbrahim Bey'le göndermişti. Bu mektuplardan ikisinin zarflarındaki ifadeler şöyledir: "Amasya'da Beşinci Kafkas Fırkası Yaveri Yüzbaşı Nuri Bey'e Mahsus"; "Dersaadet'te Ortaköy'de Fıstıklı Mahallesinde Miralay Merhum Müslim Bey'in hanesinde mukim Beşinci Kafkas Fırkası Kumandan-ı Sâbıkı Mürsel Paşa'nın Ailesinden Mülâzım-ı Evvel Hayri Bey'e Mahsus."

Buraya aldığımız üçüncü mektup, Amasya'da bulunan Cemil Cahit Bey'e gönderilmiştir. Bu mektuplar, İbrahim Bey'in evrakı arasında bize intikal etmiştir. Buna göre Malta'dan kurtulduktan sonra İbrahim Bey'in Amasya'ya gidemediği ve mektupları da muhataplarına veremediği anlaşılmaktadır. Burada verdiğimiz mektubun zarfındaki, "Amasya'da Beşinci Kafkas Fırkası Kumandanı Birader-i Muhteremim Cemil Cahit Beyefendi'ye Takdim" ifadesinden, Mürsel Paşa'nın Azerbaycan'da kumanda ettiği tümenin o tarihte Amasya'da bulunduğu ve Cemil Cahit Bey'in de bu tümenin komutanı olduğu anlaşılmaktadır.*

Mektupta Mürsel Paşa'nın kendi durumu ve zamanın şartlarından bahisler var. Bunları yorumunu okuyucuya bırakıyoruz.

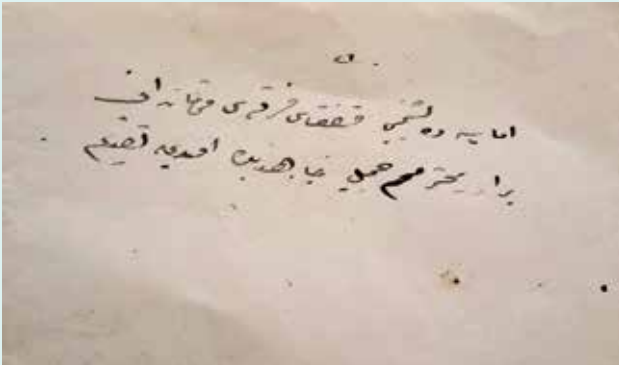
Bildiğimiz arkadaşlara selâm ederim.

Malta, 11 Haziran 36 [1920]

Bismillah

Birader-i Muhteremim Efendim,

Son gönderdiğiniz mektubun cevabını Malta'dan ailem vasıtasıyla göndermiş idim. Bilmem vasıl oldu mu?

Zarf: "Amasya'da Beşinci Kafkas Fırkası Kumandanı Birader-i Muhteremim Cemil Cahit Beyefendi'ye Takdim"

* **Cemil Cahit (Toydemir/1883-1956)**: İstanbul'da dünyaya geldi. 1902'de Harbiyeden mezun oldu. Trablus ve Balkan savaşlarına katıldı. Bakü Harekâtı'nda Güney Grubu ve Bakü Mevki Kumandanlığı yaptı. Karabağ'da Ermeni zulmüne son verdi. Dağcılık sporuyla uğraştı ve Erciyes'e tırmandı. Askerî Temyiz Mahkemesi Başkanlığı ve Ordu Komutanlığı yaptı. İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi başkanlığında bir heyetle Almanya'ya gitti, Hitler'le görüştü. 1946'da İstanbul Milletvekili seçildi, Millî Savunma Bakanlığı yaptı.

Cemil Cahit Toydemir.

Bu mektubumu Kars Hükümet-i Sâbıkası Reisi İbrahim Bey'le takdim ediyorum. Mümkün olursa Amasya'dan geçip takdim edecektir. Bendeniz afiyetтейim. Tabîi maddî ve maneî ıztırab çekiyorum. Malta'da bulunanlardan bu defa yigirmi kişi terhis edilerek İstanbul'a gönderildi. Buradaki hayatım Batum'a bir derece benzer. Çanakkale'de son derece bendenizi sıkıyorlardı. Ne yapalım bunlar da gelip geçecektir.

Biz burada yevmî ajanslardan ve İngilizce, Fransızca, İtalyanca gazetelerden istifade ediyoruz. Ahvâl-i umumiyyeye dair iyi malûmat alıyoruz. Bolşevikler Leh cephesinde muvaffak olurlarsa Avrupa Bolşeviklik istilâsından kutulamayacaktır. Bolşeviklerin Leh cephesinde de muvaffak olmaları ihtimali çoktur. Muvaffakiyetlerine dua edilmektedir.

Ahvâl ve vaziyet-i umumiye, âlem-i İslâm'ın hamd olsun lehine inkişâf ediyor. Zaman geçtikçe daha ziyade iyi olacaktır. İbrahim Bey'le görüşürseniz daha mufassal malûmat alırsınız. Mumaileyh pek değerli ve fedakâr bir arkadaşdır. Zavallılar bir seneyi müteceviz zamandan beri Malta'da gûşe-güzün oldular, sıkıntı çektiler. Ankara'ya yahut Sivas'a doğru kendilerine vesait-i nakliye hususunda delâlet ve muavenette bulunursanız memnun olurum.

İlmuhaberlerim Fırkada kaldı. Hesaplarımız neticelenmedi. Bundan da müteessir bulunuyorum. İnşallah bir an evvel vaziyet inkişâf eder. Anadolu ile irtibat hâsil olursa memleket ve millet selâmet bulur da neticeden mes'ud oluruz. Anadolu'nun neticeyi kazanacağını kaviiyyen ümit etmekteyim.

Marattan itibaren İstanbul'da açıklar nizamnamesine tevfikân aileme maaşımı vermeye başladılar. Yüzde yigirmi noksan veriliyor. Felâket felâket üzerine inzimam ediyor. Hâlbuki harpte vatan ve millete hizmet ettiğimi zannediyorum. Ne yapalım, bu da bütün milletle beraber benim taliim.

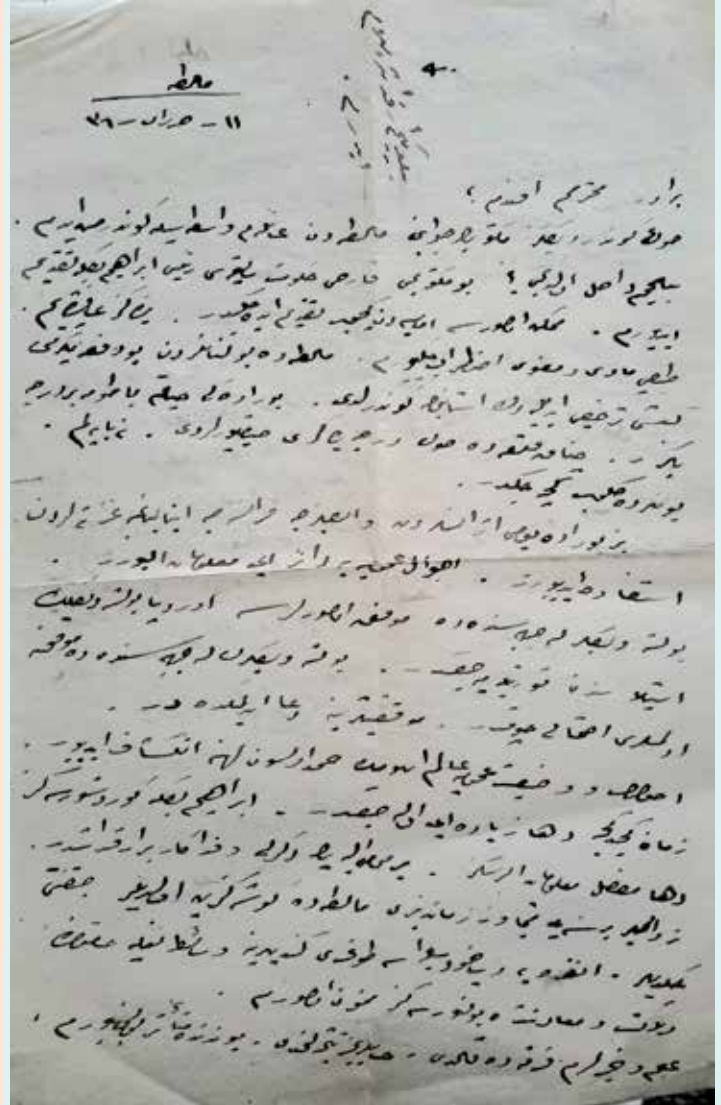
Bu defa Malta'da bulunanlardan yigirmi kişi terhis olunarak İstanbul'a celp edildi. İngiliz sefarethanesinde Malta'dakilerin ahvâlini tedkik edip terhisi icap edenleri İstanbul'a celbetmek üzere bir komisyon teşekkül ettiğini haber aldık. Bakalım benim hakkımda son ne karar verecekler...

Kısağıma ve tayına iyi baktırılmasını hasseten zât-ı alilerinden ve yaverden rica ederim.

Bâki hasretle gözlerinizden öper muvaffakiyetinizde dualar ederim kardeşim.

Biraderiniz
Mürsel

Rauf Bey, Kara Vasıf Bey,
Şeket Bey, Refet Paşa da buradadırlar.
Refet Paşa ile bir odadayız.
Mahsus selâm ediyor.

Mektubun birinci sayfası.